

2023 NATO LİDERLER ZİRVESİNİN ÖNEMİ VE GÜNDEMİ

HACI MEHMET BOYRAZ

SETA | PERSPEKTİF

TEMMUZ 2023 · SAYI 371

- 11-12 Temmuz 2023'te gerçekleşecek NATO zirvesinin önemi nedir?
- NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg'in görev süresi neden uzatıldı?
 - Zirvenin gündeminde hangi konular yer alacak?
 - İsveç'in NATO üyeliğinde son durum nedir?
- Ukrayna'nın NATO üyeliği yolundaki engeller nelerdir?

GİRİŞ

Kısaca NATO olarak bilinen Kuzey Atlantik Anlaşması Teşkilatı'nın güçlü kurumsal kimliği ve yoğun ajandası nedeniyle her zirvesi önem taşımaktadır. Bu yılki zirve ise iki açıdan özel önem taşımaktadır. İlki Nisan 2023'te Türkiye'nin verdiği onayla üyelik başvurusu kabul edilen Finlandiya'nın ilk kez üye olarak NATO zirvesine katılacak olmasıdır. Bilindiği üzere NATO, kurulduğu 1949'dan bugüne kadar sekiz kez genişledi. Bunların sonuncusu Kuzey Makedonya'nın teşkilata üye olduğu 2020'de gerçekleşti. 11-12 Temmuz 2023 tarihleri arasında gerçekleşecek iki günlük zirveye Finlandiya da yeni üye olarak katılacağı için NATO, 31'inci üyesiyle birlikte dokuzuncu kez genişlemiş olacaktır. Bununla ilintili olarak Finlandiya ile birlikte üyelik için NATO'ya başvuran fakat üyelik başvurusu henüz Türkiye ve Macaristan tarafından onaylanmayan İsveç'in tartışmalı üyelik meselesiyle ilgili atılması muhtemel adımlar da zirveyi önemli kılmaktadır. Benzer şekilde işgal altındaki topraklarını geri almak için Rusya ile savaş halinde olan Ukrayna'nın NATO üyeliğine dair beklentileri de zirveyi önemli kılan bir diğer gelişmedir.

HACI MEHMET BOYRAZ

Hacı Mehmet Boyraz 1993 yılında İzmir'de doğdu. 2016 yılında Gediz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler (ana dal) ile Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (çift ana dal) bölümlerinden mezun oldu. İki yıl sonra Türk Alman Üniversitesi Avrupa ve Uluslararası İlişkiler programında yüksek lisansını tamamladı. Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde hazırladığı tezini 2022 yılında başarıyla savunarak doktorasını aldı. Temmuz 2016'dan beri SETA'da görev yapıyor. Avrupa siyaseti, aşırı sağ, düzensiz göç, Kıbrıs meselesi ve Türk dış politikası üzerine çalışıyor.

Litvanya'nın, ilk kez NATO liderler zirvesine ev sahipliği yapacak olması da bu yılki zirveyi sembolik açıdan önemli kılmaktadır. Zira Rusya'nın Ukrayna'ya başlattığı savaşın ardından ulusal güvenliğini tehdit altında hisseden ülkeler arasında Litvanya da yer almaktadır. Bu nedenle bu yılki zirvenin Rusya sınırına yaklaşık 300 kilometre uzaklıktaki Vilnius'ta yapılması, hem Litvanya hem de benzer kaygıları taşıyan Baltık ve Doğu Avrupa ülkeleri açısından sembolik bir öneme sahiptir. Ayrıca 11-12 Temmuz'da gerçekleşecek NATO zirvesi, Litvanya'nın bugüne kadar organize ettiği en geniş kapsamlı siyasi etkinlik olma özelliğine sahiptir.¹

GENEL SEKRETER STOLTENBERG'İN GÖREV SÜRESİNİN UZATILMASI

11-12 Temmuz 2023 tarihleri arasında Litvanya'nın başkenti Vilnius'ta gerçekleşecek olağan NATO devlet ve hükümet başkanları zirvesinde tartışılacak konulara değinmeden evvel 2014'ten beri NATO Genel Sekreteri olarak görev yapan Jens Stoltenberg'in görev

¹ "Ahead of the NATO Summit in Vilnius: What Vilnius Residents and Visitors Need to Know", Vilnius Municipality, 29 Mayıs 2023, <https://vilnius.lt/en/2023/05/29/ahead-of-the-nato-summit-in-vilnius-what-vilnius-residents-and-visitors-need-to-know/>, Erişim tarihi: 8 Temmuz 2023.

süresinin dördüncü kez uzatıldığını not etmek gerekir. Normalde dört yıl görev yapan NATO genel sekreterlerinin yerine ideal bir adayın bulunamaması ya da teşkilatın ciddi bir krizle karşı karşıya olması durumunda idari bir aksaklığın yaşanmaması adına görevdeki genel sekreterin süresi bir yıllığına uzatılır.

Mevcut Genel Sekreter Stoltenberg'in görevi süresi ise en son geçen yıl uzatılmıştı. Aradan geçen bir yılın ardından Stoltenberg'in Vilnius'taki zirvenin ardından görevi yeni genel sekretere bırakması bekleniyordu. Buna karşın 4 Temmuz 2023'te yapılan açıklamaya göre (Finlandiya dahil olmak üzere) 31 üye ülkenin vardığı mutabakat neticesinde Stoltenberg'in görev süresinin 1 Ekim 2024'e kadar uzatıldığı ilan edildi.² Böylece Stoltenberg, 1971-1984 arasında 13 yıl boyunca NATO Genel Sekreteri olarak görev yapan Joseph Luns'un ardından en uzun süre görev yapan genel sekreter olarak şimdiden tarihe geçmiş oldu.

Stoltenberg'in görev süresinin yeniden uzatılmasının iki önemli sebebi var. Birincisi Kuzey Atlantik Konseyi, Rusya-Ukrayna savaşını dikkate alarak bu kırılğan süreçte bir yönetim zafiyeti yaşanmaması için Stoltenberg'in görev süresinin uzatılmasını uygun buldu. İkincisi NATO üyesi ülkeler, Stoltenberg'den görevi devralabilecek yeni bir genel sekreter konusunda uzlaşamadı. Bilindiği üzere NATO genel sekreteri üye ülkeler arasındaki müzakereler neticesinde belirlenir. Bu müzakerelerde teşkilatın kuruluşuna öncülük eden ABD'nin baskın bir rolü vardır ve Washington yönetimi bugüne kadarki teamüllere uygun olarak genellikle başbakanlık ya da en azından bakanlık yapmış Avrupalı bir siyasetçinin genel sekreter olmasından yana tavır sergilemiştir. Vilnius'taki liderler zirvesi öncesinde yeni genel sekreter olarak Danimarka Başbakanı Mette Frederiksen, İspanya Başbakanı Pedro Sanchez ve İngiltere Savunma Bakanı Ben Wallece gibi siyasetçilerin isimleri gündeme gelmişse de Joe Biden yönetimi bunların hiçbirine olumlu bakmamıştır. Bu nedenle teş-

kilatın genel sekreterlik kalmaması için Stoltenberg'in görev süresi mecburen uzatılmıştır.

İSVEÇ'İN NATO ÜYELİK SÜRECİNDE SON DURUM

İki gün sürecek zirvede iki konu öncelikli öneme sahiptir. İlki ve en önemlisi İsveç'in NATO üyeliğidir. Finlandiya ile aynı anda NATO'ya başvuran İsveç açısından süreç tam manasıyla tıkanmış durumdadır. Bu tıkanıklığın iki önemli sebebi var. Birincisi İsveç'in Madrid Mutabakatında üzerine düşen sorumlulukları yerine getirememiş olmasıyla ilgilidir. Hatırlanacağı üzere İsveç, geçen sene Haziran ayında varılan bu mutabakatta Türkiye'nin kritik önem atfettiği terörle müşterek mücadele şartına imza atmıştı. Sonraki süreçte İsveç'te Ulf Kristersson'un başbakanlığında kurulan yeni hükümet, önceki hükümetin aksine Ankara'nın hassasiyetlerini gözeterik Türkiye'ye silah ihracatında uygulan kısıtlamaları kaldırdı ve terörle mücadele kanununun kapsamını genişleterek teröre destek verenlere yeni cezai müeyyideler getirdi. Ancak bunların hiçbiri Türkiye'nin beklediği gerçekçi düzenlemeleri içermemektedir. Nitekim PKK'ya ve FETÖ'ye tabi terör örgütü yanlıları, İsveç genelinde hala rahatlıkla eylem yapabilmekte ve maddi gelir temin edebilmektedir. Bu nedenle Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın belirttiği üzere terör örgütleri, İsveç sokaklarında gösterilerine devam ettiği müddetçe yapılan mevzuat değişimleri Türkiye açısından bir anlam ifade etmemektedir.³

İsveç Başbakanı Kristersson'un, 7 Mart'ta NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg ile yaptığı görüşme sonrasında sarf ettiği "Daha önceden terör örgütlerinin İsveç'teki finans faaliyetlerini yeterince ciddiye almadık. Şimdi bunu ciddiye alıyoruz. PKK için para toplayan kişilerin çeşitli suç yöntemlerini kullandıklarını ve bununla da terörü finans ettiklerini biliyoruz" sözleri de hükümetin terörle mücadele yolunda attığı adımların

2 "North Atlantic Council Extends Mandate of the NATO Secretary General", NATO, 4 Temmuz 2023, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_216761.htm, Erişim tarihi: 8 Temmuz 2023.

3 Selen Temizer, "Bakan Fidan: Terör Örgütleri, İsveç Sokaklarında Gösterilerine Devam Edecekse Mevzuat Değişiminin Bir Manası Kalmıyor", Anadolu Ajansı, 6 Temmuz 2023.

yeterli olmadığını göstermektedir.⁴ Dahası aradan geçen bir yıllık süre zarfında İsveç hükümeti, ülkedeki İslam ve Türkiye karşıtı eylemlere yönelik herhangi bir yaptırımda bulunmayarak, terör örgütü PKK'nın ülke genelindeki yürüyüşlerini engellemeyerek ve Türkiye'nin talep ettiği FETÖ'cileri ve PKK'lıları iade etmeyerek ikircikli bir tavır sergiledi. Bu gelişmeleri yakından takip eden Ankara, Madrid Mutabakatındaki gerekli taahhütleri yerine getirmediği gerekçesiyle İsveç'in NATO üyeliğine onay vermemektedir.

Bu noktada önemli bir husus olarak vurgulamak gerekir ki Türkiye, NATO'nun genişlemesine hiçbir zaman karşı çıkmamıştır. Tam tersine ittifakın koruma kalkanına girmeyen isteyen tüm aday ülkelerin üyelik süreçlerini kolaylaştırmıştır. Türkiye benzer tutumunu günümüzde İsveç ve hatta Ukrayna için de korumaktadır.⁵ Bir diğer deyişle Türkiye, İsveç'in içerisinde bulunduğu durumu bir fırsata çevirme amacını taşımaktadır. Ancak NATO ittifakının özünü oluşturan müşterek savunma ilkesinin doğal bir sonucu olarak Türkiye, Madrid Mutabakatında açıkça uzlaşıldığı üzere İsveç'in terörle mücadele konusunda kendisine verdiği sözleri kati surette tutmasını ve dile getirdiği olumlu söylemleri somut şekilde hayata geçirmesini beklemektedir. Dolayısıyla İsveç, "üyelik konusunda üzerimize düşeni yaptık" söyleminin aksine Türkiye'nin milli güvenliğini yakından ilgilendiren terörle mücadele konusunda kendisinden beklediği politikaları henüz hayata geçiremediği için NATO'ya üyelik yolunda ciddi bir mesafe kat edememiştir.

İsveç'in NATO'ya üyelik sürecinin tıkanmasının bir diğer nedeni Macaristan'ın politikasıyla ilgilidir. Türkiye gibi Finlandiya'nın NATO üyeliğine onay veren Budapeşte yönetimi, İsveç'in üyeliğine ise onay vermemektedir. Stockholm'ün bir süredir Victor Orban hükümetini demokrasi, insan hakları ve hukukun

üstünlüğü gibi konularda eleştirmesi; iki ülke arasında siyasi gerilime yol açmıştır. Bu yaklaşımı kabul etmeyen Budapeşte hükümeti, İsveç'ten Macaristan ile ilgili olumsuz söylemlerinden geri adım atmasını ve tepeden bakan yaklaşımını terk etmesini istemektedir.⁶ Stockholm konuyla ilgili henüz bir adım atmadığı için Macaristan Meclisi, İsveç'in NATO'ya üyelik oylamasını sürekli ertelemektedir. Bu çerçevede Macaristan Meclisi, en son erteleme kararını 28 Haziran'da almış ve İsveç'in NATO üyeliği oylamasını sonbahara ertelemiştir.⁷ Ayrıca Macaristan Dışişleri Bakanı Peter Szijjarto, kritik zirve öncesinde verdiği bir demeçte İsveç'in NATO üyeliği konusunda Türkiye ile birlikte hareket edeceklerini ifade etmiş ve Türkiye'nin İsveç'in üyeliğine yönelik tutumunda bir değişiklik olması durumunda kendilerinin de onay sürecini geciktirmeyeceklerini söylemiştir. Kısacası İsveç'in NATO'nun 32'inci üyesi olabilmesi için Ankara'nın ve Budapeşte'nin meşru taleplerini karşılamaktan başka bir yolu bulunmamaktadır.

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI VE UKRAYNA'NIN NATO ÜYELİĞİ

11-12 Temmuz'da gerçekleşecek zirvenin bir diğer önemli konusu Rusya-Ukrayna savaşı ve Ukrayna'nın NATO'ya üyeliğidir. Bu çerçevede NATO'nun, 1,5 yılı geriden bırakan savaş nedeniyle Ukrayna'ya askeri desteğini artırması ve yeni güvenlik garantileri vermesi beklenmektedir. Bunların neler olacağı ise zirvedeki müzakereler sonrasında kesinleşecektir. Bunun yanı sıra Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenski'nin de katılacağı zirvede NATO ile Ukrayna arasındaki siyasi ilişkilerin geliştirilmesi adına daha önce kurulan NATO-Ukrayna Komisyonunun konseye dönüştürülmesi beklenmektedir. Bu sayede iki tarafın eşit birer aktör olarak birlikte karar almasının ve iş birliği yapmasının hızlandırılması hedeflenmektedir.

⁴ "İsveç'te Yeni Terörle Mücadele Ceza Yasası İleri Bir Tarihte Parlamento'da Oylanacak", TRT Haber, 9 Mart 2023.

⁵ "Cumhurbaşkanı Erdoğan: "Şüphesiz, Ukrayna NATO'ya Üyeliği Hak Ediyor", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 8 Temmuz 2023, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaşkanı-erdogan-suphesiz-ukrayna-natoya-uyeligi-hak-ediyor>, (Erişim tarihi: 8 Temmuz 2023).

⁶ Betül Yuruk, "Hungary, Türkiye will Confer 'Reciprocally' on Sweden's NATO Bid: Foreign Minister Szijjarto", Anadolu Agency, 14 Haziran 2023.

⁷ Justin Spike, "Hungary Postpones Vote on Sweden's NATO Accession Bid Ahead of Summit", AP News Agency, 28 Haziran 2023.

Ayrıca Vilnius'taki zirvede Ukrayna'nın NATO üyeliğine verilen desteğin yinelenmesi beklenmektedir. Bu noktada önemli bir mesele olarak not etmek gerekir ki NATO'nun 2008'de gerçekleşen Bükreş Zirvesi'nde Ukrayna'nın NATO'ya üye olacağı belirtilmişti. Ancak Rusya ile devam eden stratejik gerilim nedeniyle üyeliğin ne zaman ve nasıl olacağı konusunda bir yol haritası ortaya konamamıştı.⁸ Benzer

⁸ "Bucharest Summit Declaration", NATO, 3 Nisan 2008, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm, Erişim tarihi: 8 Temmuz 2023.

bir yaklaşımın Vilnius Zirvesi'nde de sergilenmesi ve Ukrayna'nın üyeliğine dair ortaya konan müşterek ve müspet tavrın yinelenmesi beklenmektedir. Buna karşın NATO'nun özünü oluşturan kolektif savunma ilkesine göre savaş halindeki Ukrayna'nın şu an üyeliğe kabul edilmesi durumunda tüm NATO üyesi ülkelerin Rusya ile savaşa sürüklenmesi söz konusudur. Üye ülkelerse rasyonel bir yaklaşımla bu riski göze alamadıkları için Vilnius'taki zirveden Ukrayna'nın NATO üyeliğine dair pozitif bir sonucun çıkması mümkün değildir.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | [@setavakfi](https://twitter.com/setavakfi)